

بیمه در آزمون سخت نااطمینانی کلان از تاب‌آوری تا فرصت‌های دنج در ایران

دانشکده مدیریت و اقتصاد
دانشگاه صنعتی شریف

امینه محمودزاده

آماده شده برای اولین همایش اکوبیمه، ۲۷ مهر ۱۴۰۴

- چرا بیمه ستون کمتر دیده شده اکوسیستم مالی است؟
- آینده دار وضع امروز: چند واقعیت سخت از ایران
- چرا نااطمینانی کلان ترمز دستی رشد بیمه است؟
- از محدودیت تا فرصت: بازارهای دنج در دوران نااطمینانی
- برای صنعتگران و سیاست گذار
- سخن پایانی

چرا بیمه ستون کمتر دیده‌شده‌ی اکوسیستم مالی است؟

- سیستم گردش خون اقتصاد در مقابل سیستم ایمنی اقتصاد
- حلقه‌ی اتصال بین «ثبات مالی» و «رشد بخش واقعی» – ویژگی‌های مشترک کشورهای دارای رشد باثبات و فراگیر

مؤلفه	کارکرد اصلی	اثر بر اقتصاد کلان
ضریب نفوذ بیمه بالا	کاهش ریسک، افزایش اطمینان سرمایه‌گذاران	افزایش سرمایه‌گذاری و مصرف پایدار
بازار بدهی عمیق	کانال‌سازی پس‌انداز به سرمایه‌گذاری	ثبات نرخ بهره و نقدینگی
حضور بیمه‌گران در پروژه‌های زیربنایی	تأمین مالی بلندمدت و پایدار	رشد اشتغال و بهره‌وری

- «تاب‌آوری ساختاری» اقتصاد کلان، بازتاب کارکرد درست **نظام بیمه‌ای** است.
 - کشورهای با ضریب نفوذ بیمه‌ی بالاتر، نوسانات رشد تولید ناخالص داخلی کمتر ۳۰ تا ۴۰ درصد کمتر از میانگین جهانی
- **در نبود یا کژکارکردی بیمه:** انتقال ریسک‌ها از سطح بنگاه‌ها به ترازنامه‌ی دولت و خانوار
 - دولت به ناچار نقش بیمه‌گر آخر را می‌گیرد—بدون منابع کافی، بدون قیمت‌گذاری ریسک—
 - چند برابر شدن هزینه هر شوک
 - خشک شدن سرمایه‌گذاری بلندمدت و بحران‌زا شدن حتی شوک‌های متوسط

تصویر صنعت بیمه در ایران، بیش از آنکه ناشی از ضعف درون‌زا باشد، بازتاب ساختار اقتصاد کلانِ پر از نااطمینانی است.

ضریب نفوذ پایین و ناپایدار

- در سه سال اخیر بین ۱,۸ تا ۲,۲ درصد GDP در نوسان بوده در مقایسه با متوسط جهانی ۷ درصد و کشورهای توسعه یافته ۱۰ درصد
- غلبه بیمه‌های اجباری و سهم اندک بیمه‌های زندگی نگاه به بیمه به عنوان یک الزام قانونی، نه ابزاری مدیریت ریسک
- بازتولید نااطمینانی در اقتصادی با ریسک بالا و نبود پوشش بیمه‌ای فراگیر

روند نزولی درآمد سرانه

- در انتظار کاهش درآمد سرانه، حذف کالاهای آینده‌محور — مثل بیمه‌های زندگی یا بازنشستگی — برای حفظ کالاهای ضروری کوتاه‌مدت
- بیمه ناپذیر شدن خانوارها، به دلیل تقدم بقا بر مدیریت ریسک

کسری بودجه مزمن دولت

- چشم‌داشت دولت به منابع نقدینگی موجود در بازار — از جمله ذخایر بیمه‌گران — به دلیل ناتوانی در تأمین مالی پایدار
- برهم خوردن الگوی سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه و ایجاد تعارض میان نقش «سرمایه‌گذار بلندمدت» و «تأمین‌کننده کوتاه‌مدت نقدینگی»

بازار بدهی کم‌عمق

- تقاضای بیمه‌گران به ابزارهای مالی بلندمدت و کم‌ریسک برای تطابق سررسید تعهدات
- در معرض ریسک تمرکز قرار گرفتن سبد دارایی بیمه‌گر در بازار اوراق محدود، کم‌تنوع و فاقد منحنی بازده پایدار

قطع ارتباط با شبکه‌های بین‌المللی بیمه و اتکایی

- محدود شدن صنعت بیمه ایران برای استفاده از تجارب جهانی در مدیریت ریسک‌های بزرگ — از اقلیمی تا سایبری —
- اتکای ذاتی بیمه بر اشتراک‌گذاری ریسک؛ محدود شدن بر اثر تحریم‌ها
- قطع شدن مسیر انتقال تجربه و دانش به ویژه در دنیای سریع دیجیتال

چرا نااطمینانی کلان ترمز دستی رشد بیمه است؟

- در اقتصادهایی با نااطمینانی کلان، افق تصمیم‌گیری کوتاه می‌شود و همین کوتاه‌نگری، دشمن طبیعی بیمه است.

• تورم مزمن و نرخ تنزیل بالا

- تورم فقط افزایش قیمت نیست، بلکه بازتاب بی‌اعتمادی به آینده است.
- نرخ تورم بالا: بالا بودن «نرخ تنزیل ذهنی» برای آینده: کاهش شدید ارزش امروز هر ریال از آینده
- کاهش مشتری برای قراردادهایی که بر وعده پرداخت‌های آینده متکی‌اند — مثل بیمه‌های عمر یا بازنشستگی —
- بیمه بر ثبات انتظار ثبات استوار است، اما تورم ثبات را از میان می‌برد.

• تداوم تکانه‌های عمومی

- از اصول اقتصاد بیمه این است که با گسترش دامنه‌ی ریسک‌ها می‌توان اثر نوسان را کاهش داد.
- در اقتصادی که حمله‌های تحریمی، نوسان نرخ ارز، و بحران‌های ژئوپلیتیک به صورت هم‌زمان عمل می‌کنند، ریسک‌ها **هم‌بسته** می‌شوند و اصل تنوع از کار می‌افتد.
- وقتی تقریباً همه‌ی بنگاه‌ها با یک شوک هم‌زمان آسیب می‌بینند، دیگر بیمه نمی‌تواند از طریق تجمع، خسارت را متعادل کند.

• بازار دارایی‌های محدود و نامطمئن

- شرکت بیمه زمانی می‌تواند تعهد بلندمدت بدهد که بتواند دارایی‌های خود را با سررسیدهای مشابه و بازده باثبات سرمایه‌گذاری کند.
- وقتی بازار بدهی محدود، نرخ بهره بی‌ثبات و منحنی بازده نامعلوم باشد، بیمه‌گر نمی‌تواند به‌درستی مدیریت ترازنامه انجام دهد. نتیجه، افزایش احتیاط و محدود شدن ظرفیت صدور بیمه‌نامه است.

تحریم‌ها و بیمه‌های سنتی: چگونه زمین بازی تغییر کرد

• تحریم‌ها ساختار ریسک را در اقتصاد ایران بازنویسی کرده‌اند.

- در غیاب ارتباطات بانکی پایدار و کانال‌های اتکایی بین‌المللی، بیمه‌گران ایرانی عملاً مجبورند همه ریسک‌ها را در درون مرزها نگه دارند؛ در حالی که ذات بیمه بر اشتراک فرامرزی ریسک استوار است.
- نتیجه آن است که بیمه‌های کلاسیک—مثل بیمه‌های حمل‌ونقل بین‌المللی، پروژه‌های بزرگ صنعتی یا بیمه‌های اتکایی—به‌شدت پرهزینه شده‌اند.
- همزمان، هزینه تبعیت Compliance و ریسک reputational برای طرف خارجی به حدی بالا رفته که بسیاری از مسیرهای همکاری بسته شده‌اند.

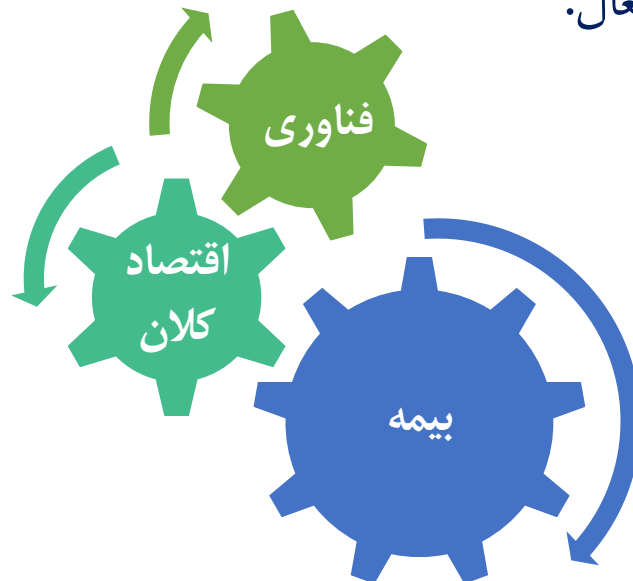
- موضوع پنل «صنعت بیمه در آزمون تورم، تحریم و جنگ» فرصتی است برای بازخوانی این پرسش کلیدی:
وقتی ریسک‌های کلان به مراتب بزرگ‌تر از ظرفیت مالی شرکت‌ها و حتی دولت می‌شوند، چه نهادی می‌تواند بار مدیریت ریسک را بر دوش بکشد؟

- برخی از فعالان صنعت بیمه، اگر بتوانند خود را از قالب سنتی فاصله دهد و با ابزارهای نوآورانه‌ی مالی و داده‌محور کار کنند، می‌توانند در بخش‌هایی از اقتصاد از «متأثر از نااطمینانی» به «مدیر نااطمینانی» تبدیل شود—از منفعل به فعال.

- محدودیت‌ها گاه باعث ظهور بازارهای بومی و نوآوری‌های فناورانه می‌شوند.

- می‌توان «بازارهای دنج» Niche Markets جدید را دید—

بازارهایی که کوچک‌اند، اما دقیقاً پاسخگوی ریسک‌های خاص همین دوره گذار هستند.

بازارهایی که بیمه‌گران جهانی در دوران بحران به سمت آن‌ها رفتند، همان‌هایی بودند که ریسک زیاد داشتند اما داده قابل‌ردیابی هم برای آن‌ها فراهم بود.

• دو نوع ریسک در صنعت بیمه، دو نوع ریسک:

■ ریسک بالا اما قابل اندازه‌گیری Quantifiable Risk

○ مثلاً احتمال وقوع زلزله در توکیو یا تلفات تصادف در آلمان.

○ این‌ها هرچند خطرناک‌اند، اما داده‌های بلندمدت، دقیق و شفاف دارند.

→ بیمه‌گر می‌تواند مدل‌سازی کند، حق بیمه را تنظیم کند و وارد بازار شود.

■ ریسک مبهم و غیرقابل‌ردیابی Unquantifiable Risk

○ مثلاً نوسانات سیاسی، فساد، یا نبود داده در بازارهای غیرشفاف.

→ بیمه‌گر نمی‌تواند قیمت منصفانه‌ای تعیین کند، پس وارد نمی‌شود.

فرصت‌های نو در دل نااطمینانی قدیمی: پنج بازار دنج برای بیمه‌گران ایرانی

نوع فرصت بیمه‌ای	سازوکار و منطق اقتصادی	نمونه واقعی بین‌المللی منبع	کاربرد در ایران	در ایران چه باید کرد
۱. بیمه‌های پارامتریک اقلیمی و Parametric Insurance زیرساختی	پرداخت خسارت بر اساس وقوع شاخص از پیش تعیین شده مثلاً ارتفاع آب یا شدت زلزله به جای ارزیابی خسارت سنتی؛ افزایش شفافیت و سرعت پرداخت.	بریتانیا – FloodFlash	استفاده از داده‌های هواشناسی، سنسورهای هوشمند و تصاویر ماهواره‌ای برای پوشش سیلاب شهری، خشکسالی و قطعی انرژی در صنایع.	تدوین دستورالعمل بیمه‌های پارامتریک توسط بیمه مرکزی؛ همکاری با وزارت نیرو و سازمان هواشناسی برای طراحی شاخص‌های اقلیمی؛ اجرای طرح‌های پایلوت در چند استان پربریک.
۲. میکرو بیمه‌های درمان و حوادث Microinsurance خرد	ارائه بیمه‌های ارزان و کوتاه‌مدت از طریق اپراتورهای موبایل و فین‌تک‌ها؛ پرداخت‌های خرد، دسترسی بالا و فرایند ساده.	آفریقا و آسیا – BIMA	طراحی بیمه‌های درمان، حوادث و عمر برای اقشار فاقد بیمه کارفرمایی با پرداخت هفتگی از طریق اپلیکیشن‌های موبایل.	ایجاد چارچوب مقرراتی ویژه میکرو بیمه‌ها؛ امضای تفاهم‌نامه بین اپراتورهای موبایل و شرکت‌های بیمه؛ توسعه کمپین‌های آموزش مالی برای آشنایی مردم با این محصولات.
۳. بیمه‌های پارامتریک برای تجارت الکترونیک و لجستیک داخلی	استفاده از داده‌های پلتفرم‌های آنلاین برای بیمه کردن وقایع قابل ثبت مانند تأخیر در تحویل یا آسیب کالا؛ پرداخت خودکار خسارت.	چین – ZhongAn	طراحی بیمه‌های خرد برای سفارش‌های آنلاین در پلتفرم‌هایی مانند دیجی کالا و این API اسنپ‌اکسپرس؛ استفاده از شرکت‌ها برای تعیین وقوع حادثه.	ایجاد همکاری سه‌جانبه بین بیمه‌گران، پلتفرم‌های تجارت الکترونیک و سازمان فناوری اطلاعات؛ تدوین مقررات محرمانگی داده و پرداخت خودکار خسارت.
۴. بیمه‌های کاربرمحور در حمل و نقل Usage-Based Insurance / UBI	تعیین نرخ بیمه بر اساس رفتار واقعی کاربر از طریق داده‌های تله‌ماتیک و هوش مصنوعی؛ پاداش به رانندگی کم‌ریسک.	ایالات متحده – Lemonade	طراحی بیمه‌های مبتنی بر پیمایش یا رفتار راننده برای تاکسی‌های اینترنتی و ناوگان‌های پیک شهری.	تدوین چارچوب داده‌های تله‌ماتیک با همکاری تاکسی‌های اینترنتی؛ ایجاد مشوق مالی برای رانندگان با امتیاز ایمنی بالا؛ پایلوت بیمه روزانه در شهرهای بزرگ.
۵. بیمه‌ی سایبری برای بنگاه‌های Cyber Insurance کوچک و متوسط for SMEs	پوشش خسارت‌های ناشی از حملات سایبری از دست رفتن داده، توقف سرویس، هزینه بازیابی همراه با خدمات پاسخ به حادثه.	اتحادیه اروپا – AXA Cyber Protect / Allianz CyberSafe	طراحی بسته‌های استاندارد برای کسب و کارهای داخلی با سرورهای محلی؛ تمرکز بر فروشگاه‌های آنلاین و شرکت‌های خدمات فناوری.	همکاری بیمه‌گران با مراکز امنیت سایبری داخلی برای طراحی استاندارد ارزیابی ریسک؛ ارائه یارانه یا معافیت مالیاتی برای شرکت‌هایی که بیمه سایبری می‌خرند؛ تدوین دستورالعمل ذخایر خسارت سایبری.

محور سیاستی	منطق اقتصادی	اقدام پیشنهادی	بازیگران مسئول / اثر مورد انتظار
ثبات‌سازی اقتصاد کلان به مثابه سیاست بیمه‌ای	تورم مزمن و بی‌ثباتی نرخ ارز، نرخ تنزیل ذهنی را بالا می‌برد و انگیزه برای خرید محصولات بلندمدت بیمه‌ای را از بین می‌برد. بدون ثبات، هیچ برنامه‌ی بیمه‌ای پایداری ندارد.	مهار کسری بودجه‌ی ساختاری و اصلاح سیاست‌های ارزی بانک مرکزی با هدف پیش‌بینی‌پذیر کردن اقتصاد.	وزارت اقتصاد، بانک مرکزی، سازمان برنامه — ایجاد محیط باثبات برای رشد بیمه‌های زندگی و سرمایه‌گذاری بلندمدت بیمه‌گران.
تعمیق بازار بدهی داخلی و ایجاد منحنی بازده قابل اتکا	بیمه‌گران برای تطابق سررسید تعهدات خود نیاز به اوراق کم‌ریسک و بلندمدت دارند؛ بازار کم‌عمق، پرتفوی آن‌ها را شکننده می‌کند.	توسعه بازار اوراق خزانه و شرکتی، راه‌اندازی بازار ثانویه فعال، انتشار اوراق شاخص‌محور برای پوشش تورم.	وزارت اقتصاد، بانک مرکزی، سازمان بورس، بیمه مرکزی — بهبود بازده واقعی سرمایه‌گذاری بیمه‌گران و کاهش فشار نقدینگی.
تنظیم‌گری نوآورانه برای بیمه‌های جدید (پارامتریک، میکرو بیمه، UBI)	مقررات سنتی مانع ورود فناوری و محصولات نو می‌شود؛ در نتیجه، نوآوری کند و بازارهای جدید شکل نمی‌گیرند.	ایجاد Sandbox مشترک بیمه مرکزی — فین‌تک‌ها؛ تعریف قواعد روشن برای triggerها، ذخایر و افشای ریسک.	بیمه مرکزی، سازمان فناوری اطلاعات، شرکت‌های بیمه و استارت‌آپ‌ها — رشد نوآوری، کاهش هزینه‌ی نظارت و افزایش شفافیت بازار.

بیمه در ذات خود، گفت‌وگو میان امروز و فرداست. هرچه این گفت‌وگو شفاف‌تر، داده‌محورتر و پایدارتر باشد، اقتصاد مقاوم‌تر و آینده‌قابل پیش‌بینی‌تر می‌شود. بیمه نه محصول توسعه اقتصادی، بلکه بخشی از آن و پیش‌شرطش است.